

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataiteen koulutus, kuvataiteilija (AMK)

2022

Heli Lundström

AFFEKTIN VÄLTTÄMÄTTÖMYYS NYKYTAITEEN TULKINNASSA

– kehon ja taiteen välinen sanaton viestintä

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataiteilija

2022 | 22 sivua

Heli Lundström

Affektin välttämättömyys nykytaiteen tulkinnassa

- Kehon ja taiteen välinen sanaton viestintä

Tässä opinnäytetyössä käsitellään henkilökohtaisen työskentelyn prosessia affektiteoriaan peilaten. Opinnäytetyössä avataan affektiteorian käsitettä ja sitä, miten affektit kiinnittyvät tai ovat kiinnittymättä meihin, riippuen omista kokemuksistamme ja havainnoistamme. Tutkielmaa lähestytään taiteen prosessien ja kokemuksellisuuden kautta.

Työ pohjautuu taiteilijan työskentelyn sisältämään kehollisuuteen ja sen kokemiseen. Kehonkuva, kokemukset ja kulttuuriset erot vaikuttavat siihen, miten affektit meihin kiinnittyvät. Affektiteoria taiteen tutkimuksessa on vielä elävä ja muotoutuva käsite. Tässä opinnäytteessä sitä käsitellään eräänlaisena sanattomana kommunikaationa materiaalien ja ruumiillisuuden välillä.

Nykytaiteen tulkinnassa affektiteoria tuo mukaan näkökulman taiteen tunnepitoiseen ja kokemukselliseen puoleen. Taide ei ole vain poliittista tai ideologista vaan myös materialistista ja henkistä. Taidetta ei välttämättä ole tarve selittää tai sen päämäärä voi olla päämäärättömyys.

Asiasanat: nykytaide, affektiteoria, affekti, kehonkuva, ruumiillisuus, prosessi, maalaustaide, installaatio

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree programme

2022 | 22 pages

Heli Lundström

The necessity of affect in the interpretation of contemporary art

- Nonverbal communication between body and art

This thesis deals with the process of personal artistic work by reflecting it using affect theory. The thesis discusses the concept of affect theory and how affects attach or do not attach to us, depending on our own experiences and observations. The dissertation is approached through artistic processes and experientialism.

The thesis is based on the corporeality of the artist's work and its and experience. Body image, experiences, and cultural differences have an impact on how the affect influences us. Affect theory in art research is still a living and evolving concept. In this thesis, it is treated as a kind of wordless communication between materials and corporeality.

In the interpretation of contemporary art, affect theory brings a perspective to the emotional and experiential side of art. Art is not only political or ideological but also materialistic and spiritual. Art may not need to be explained or its purpose may be aimless.

Keywords: contemporary art, affect theory, affect, body image, corporeality, process, painting, installation

SISÄLLYSLUETTELO

1 Kehollisuus, lihallisuus, todellisuus	4
1.1 Riisuttu abstraktio.....	6
1.2 Taideteoksen informaatio.....	7
2 Affekti käsitteenä	9
2.1 Affekti, sytyke tunteisiin	10
2.2 Affekti taiteen tulkitsijana	11
3 Kehonkuva, kokemus ja häpeä	12
3.1 Omien muistojen ja kokemusten merkitys teoksissani.....	14
3.2 Muistojen ja unien sekoittuminen.....	15
4 Teokseni ja affekti	16
4.1 Affekti prosessin eteenpäin viejänä.....	16
4.2 Valintana värit	17
4.3 Vimma ja intensiteetti	18
5 Affektien välttämättömyys	21
Lähteet	22
<u>Kuva 1. <i>Eat your porridge</i> – teoskuva</u>	6
<u>Kuva 2. Still-kuva videoteoksesta <i>Therapy sessions</i></u>	13
<u>Kuva 3. Osa installaatiosta <i>Ohuiden viipaleiden tarjoiluehdotus</i></u>	20

1 Kehollisuus, lihallisuus, todellisuus

Maailma näyttäytyy minulle välillä muotoina. Muotoina, joista ei saa otetta. Kaikki on sekavaa ja sekaisin. En oikein ymmärrä mitä minun kuuluisi tehdä. Odotan. Keho haluaa muovata. Teen muotoja, joita näen tai joita haluaisin nähdä, jotta saisin jostain kiinni.

Tässä opinnäytetyössä pohdin omaa työskentelyäni ja sen suhdetta kehollisuuteen, muistoihin ja mielikuviin. Taiteeni lähtökohtana on oma totuuteni, jonka viritän kulkemaan kohti tuntematonta. Käsittelen kehollisuutta taiteessa muistojen ja oman fyysisen työskentelyni kautta. Mikä saa meidät tuntemaan jotakin taiteen äärellä? Tarkastelen tässä tekstissä taiteellista työskentelyäni affektiteorian kautta ja analysoin millaisia kehollisia reaktioita omat ja muiden teokset voivat saada aikaan. Avaan affektiteorian käsitettä ja sitä, miten itse sen lähdemateriaalin valossa ymmärrän, ja miten sitä voisi soveltaa taiteentutkimuksessa. Kuljetan affektiteoriaa läpi oman taiteellisen prosessini ja teoksiani peilaavana katalysaattorina.

Olen työskennellyt yli kymmenen vuotta kehon ja kehollisuuden parissa. Olen arvioinut liikeratoja, analysoinut kivun ja erilaisten ongelmien syntymekanismia. Olen mitannut ja tutkinut. Erilaiset muodot ja liikeradat, kulmat ja lihasten pyöreudet ovat minulle tuttuja ja edelleen kiehtovia. Havaitseen, että ne ovat tulleet maalauksiini ja jääneet sinne pysyviksi viivoiksi.

Ihminen on loputon kuvauksen kohde taiteen ja tieteen alueella. Olen kuullut sanottavan, että ihminen maalaa aina itsensä. Tämä pitää paikkansa minunkin kohdallani, koska koen maalaavani omia kokemuksiani, jotka ovat osa minuuttani. Voisin siis sanoa jokaisen teokseni olevan jollain tapaa omakuvallinen, katsaus maailmankuvaani ja ympäristööni. Taiteilijana ammennan itsestäni ja elämästäni. Käytän muistojani, havaintojani ja omaa maailmaani teosteni lähtökohtana. Teosten henkilökohtaisuuden vuoksi, niiden esittäminen, näyttäminen ja niistä kertominen voi olla välillä vaikeaa.

Taina Erävaara (2011, 33) kirjoittaa artikkelissaan *Intohimona omakuvat* siitä, miten omakuvan kautta koemme itsemme suhteessa toisiin ja miten kuvalla voi tuoda esiin myös omaa erilaisuuttaan tai arvoaan. Olen huomannut, että välillä vasta teoksen valmistuttua voi ymmärtää enemmän itse prosessista, siitä miksi on tehnyt tietyt valinnat, muuttanut suuntaa tai jättänyt käyttämättä jotakin. Koen, että teosten kautta käsittelen asioita ja ymmärrän paremmin tunteitani ja itseäni. Kokemukset peilaavat teoksiin ja jälkikäteen tehdyt oivallukset opettavat itsestä ja ympäristöstä.

Työskentelen pääosin maalauksen, tekstiilin, keramiikan ja videon parissa. Työskentelyni liittyy vahvasti omiin kokemuksiini ja on sitä kautta hyvin kehollinen kokemus. Käytän kehoani työskennellessäni, muistellessani, prosessoidessani, sekä teoksieni teemana. Teoksiini tulee jotakin kehollisuudesta muistuttavaa, kosketeltavaa ja tunnistettavaa. Tekstiili materiaalina tuo mieleeni ihon tai kudoksen ja sen muokkaaminen käsissäni vie suuntaan, joka on itselleni tuttua. Kankaassa on pehmeyttä, runsautta, kaaria ja muistoja. Näin kokemani kehollisuus muuttuu lihallisuudeksi ja oletettavasti katsojan mielessä jälleen uudeksi ulottuvuudeksi. Taide elää. Myös Louise Bourgeois käsitteli teoksissaan hyvin paljon kehollisuutta ja käytti monipuolisesti eri tekniikoita. Seuraava Bourgeoisin työskentelyä kuvaava ajatus kiteyttää hyvin myös oman työskentelyni ytimen:

Her images spring neither from dreams nor from an automatic process, but from a physically experienced exploration of her own past, which thereby grounds her imagery in reality. (Bernadac 1996, 8)

Aiemmat fyysiset kokemukset sekä muistojen ja menneisyyden tutkiminen ovat työskentelyni keskiössä. Prosessin kautta saan ajatuksiini uusia ulottuvuuksia ja liitän yhteen päällekkäisiä kokemusten ja muistojen kerroksia. Bourgeois sanoo, että hänen teoksensa eivät ole automaattinen prosessi tai unelmointia vaan hänen perustansa ja kokemuksensa todellisuudesta. (Bernadac 1996, 8)

1.1 Riisuttu abstraktio

Maalauksissani ihminen on usein läsnä vain viitteellisenä tai abstrahoituna muotona, vaikka mielessäni ihminen voi olla hyvinkin tarkasti asennossaan analysoituna. Minua kiehtovat hyvin pienet yksityiskohdat, ihopoimut, rypyt, ilmeet ja eleet. Teoksistani voi löytyä yksityiskohtia, kuten pohkeen ja reiden väliin muodostuva kaareutuva linja polven ollessa koukistuneena. Vaikka teokseni *Eat your porridge* esittää pöydän ääreen katettua puurolautasta, se oikeastaan kuvastaa minulle asentoa puurolautasen äärellä (kuva 1). Lapsena istuin tuolilla kyykyssä, jalat paidan alle tungettuina ja tunnustelin käsilläni tuota pohkeen ja reiden väliin jäävää kaareutuvaa linjaa. Muisto noista hetkistä tulvi mieleeni tehdessäni kyseistä teosta.

Kuva 1. *Eat your porridge* – teoskuva.

Katsoessani taidetta, kiinnostun teoksista, jotka jättävät tilaa omalle tulkinnalle. Haluan myös itse tehdä teoksia, jotka antavat viitteitä ajatuksistani, mutta eivät

paljasta kaikkea. Katsojalle jää silloin vapaus tulkita teosta haluamallaan tavalla. Yksinkertaistaminen tai teoksen riisuminen voi olla joskus minulle vaikeaa. Yksittäisen teoksen kohdalla kuitenkin pidän hieman naiivistisesta lähestymisestä. Vaikutun itse enemmän taiteesta, jossa on monta erilaista tulkintatapaa.

1.2 Taideteoksen informaatio

Paula Tuomikoski (1987, 98) pohtii taiteen materiaa, joka on muotoiltavissa ja havaittavissa. Teoksen arvo ei määriy materiaan mukaan vaan tärkeintä on itse prosessi. Taiteilijat tekevät erilaisia valintoja prosessin edetessä. Millaisia ajatuksia kehitetään eteenpäin ja mitä jätetään pois. Kahden eri taiteilijan tekemät teokset samasta aiheesta ja samoin materiaalein näyttävät aina erilaisilta ja ovat sisällöiltään ja tulkinnaltaan erilaisia.

Taideteoksen arvo ja merkitys on juuri tuossa valinnassa. Valintaprosessi ei itse teoksessa enää näy eikä kuulu, vain se, mikä on valittu, on jäänyt jäljelle. Yhtä tärkeä elementti on se mikä on jätetty pois. (Tuomikoski 1987, 98.)

Voimme tarkastella teosta ja sen muotoa sekä pohtia teoksen ulkopuolella tapahtuvaa. Näiden valintojen ymmärtäminen voi olla taideteoksen ymmärtämisen ydin. Katsojan tai kokijan oma kokemus voi vaikuttaa siihen, millaisen tunnereaktion taideteos aiheuttaa. Assosiaatiot voivat vaihdella paljonkin, vaikka kyseessä olisi hyvinkin yksiselitteinen teos. Esittäessäni teoksen puurolautasesta, se voi assosioitua arkeen, toistoon, kehoon, tarpeeseen. Ihmiseen puurolautasen äärellä. Tarpeemme lukea taidetta ihmisyyden kautta on luonnollista, koska emme voi ymmärtää sitä mitenkään muuten.

Taidetta voidaan tulkita ja ymmärtää monin eri tavoin, mutta keskityn tässä opinnäytetyössä tarkastelemaan omaa työskentelyäni ja peilaamaan sekä omia että muiden teoksia affektiteoriaan. Seuraavassa luvussa tarkastelen affektin käsitettä. Määrittelyn jälkeen tarkastelen kehonkuvaa ja häpeän

tunteen näkymistä luvussa kolme. Luvussa neljä käsittelen taiteen tekemisen prosessia. Lopuksi pohdin affektia taiteen tulkinnessa ja prosessin edistäjänä.

2 Affekti käsitteenä

Tässä luvussa avaan käsitettä affekti ja affektiteoria. Tutkijoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, mitä affektilla tarkoitetaan, jonka vuoksi sen käsite on vielä elävä ja muotoutuva. Jenni Rinteen, Anna Kajanderin ja Riina Haanpään kirjassa *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa* pohditaan kaikkien affektiteorioiden yhdistävänä tekijänä olevan sen suhde ruumiillisuuteen. (2020, 9-13) Affektit vaikuttavat eri aisteihin ja liikkuvat materiaalien välillä. Rinteen, Kajanderin ja Haanpään mukaan tutkija Brian Massumi ajattelee affektien olevan tiedostamaton, intensiivinen liikkeelle paneva voima, jonka seurauksena on mahdollista olla luova tai radikaali. Sosiaalipsykologi Margareth Wetherell taas ajattelee tunteiden ja affektien olevan yhtä tai yhdistyvän yksilön kokemuksessa. (Rinne ym. 2020, 9-13)

Enni Niemelä mainitsee pro gradu -tutkielmassaan, että taiteen katsoja saattaa käydä läpi monia eri tunnetiloja taiteen parissa. Se mikä saa ihmisen tuntemaan jotakin on affekti. Affekti on tiedostamaton ja osin automaattinen vaikutus materian ja henkilöiden välillä, jonka seurauksena voi olla tunnereaktio. Se mitä ja miten ihmiset vaikuttavat, riippuu paljolti sosiaalisesta ja kulttuurisesta taustasta. (Niemelä 2015, 38.)

Nykytaiteen tutkimuksessa affekti voisi tarkoittaa taideteoksen ja katsojan välillä tapahtuvaa tiedostamatonta viestintää: miten teos vaikuttaa katsojaan tai miten teos vaikuttaa katsojasta? Olen kuullut useasti mainittavan sanonnan, että katsoja tekee teoksen, minkä ymmärrän nyt paremmin nimenomaan affektiteorian avulla. Affektointi voi olla vastavuoroista, jolloin teos affektoi katsojaa ja sama tapahtuu toisinpäin. Teoksen analysoimiseen vaikuttaa affektit ja tunteet, jotka teosta katsellessa liikkuvat. Affektit voivat siis liittyä yhtä lailla materiaaliin kuin ihmisen kehoon tai mieleen.

Omien teosteni teemoina on usein mielen ja kehon yhteys tai sen yhteyden pätkiminen. Saatan käsitellä aiheita, joissa mieli on vajavainen tai rikkinäinen. Muuttuvatko vaikean aiheen affektit, jos käsittelemme sitä tummanpuhuvasti tai vaihtoehtoisesti hullunkurisena ja riemunkirjavana? Vaikka teemallisesti

teoksissa olisi sama sisältö, niin itse teoksen ulkomuoto ja sen materiaalisuus vaikuttavat siihen, miten se meihin affektoi. Vaikuttaako teos esteettisesti miellyttävältä vai epämiellyttävältä? Aukeaako meille sen narratiivi tai ideologinen päämäärä? Koemmeko yhteyttä teokseen?

Jos palataan teokseeni *Eat your porridge (kuva 1)*, niin voiko teokseni puurolautasesta enää näyttäytyä katsojalle samanlaisena, kuin olen itse sen ajatellut? Tuskin. Teoksessa olevat affektit vaikuttavat meihin eri tavalla. Mitkä niistä kiinnittyvät meihin? Sisältääkö teoksen värimaailma tietynlaisen affektin, entä abstrahoitu, naivistinen esitystapa? Puhutteleeko tämä teema? Tai mitä se saa meissä tai oikeammin teissä aikaan?

2.1 Affekti, sytyke tunteisiin

Piirrän mielessäni kuvia, sinusta, minusta ja vallitsevasta. Teokseni tulevat esiin muodossa, johon ne sopivimmin mahtuvat. Ottavat oman muotonsa tullakseen parhaiten kohdatuksi.

Ympäristö heijastaa minäkuvaamme ja suhteuttaa sen ympäröivään maailmaan. Kehonkuva ja minäkuva yhdistyvät kokonaisuudeksi, jota refleктоiva ympäristömme muokkaa. Yhteiskunta ja taide muun muassa vaikuttavat kehonkuvaan ja tapaamme nähdä ja kokea maailma suhteessa itseemme. Taide voi herättää uusia ulottuvuuksia itsestämme. Affekti voidaan nähdä intensiteettinä teoksen ja katsojan välillä, ennen sen sanallistamista. Affekti ei ole mikään tietty tunne, kuten inho, häpeä tai viha vaan kokemus ennen tunnetta. Tässä kontekstissa tarkoitan affektia esikokemuksena ennen varsinaista tunnetta tai tunteita.

Jos mietitään esimerkiksi Marina Abramovićin performanssiteosta *Rhythm 0*, (1974, Studio Morra, Napoli), jossa pöydälle on asetettu erilaisia aseita ja tavaroita. Katsojat saavat vapauden tehdä taiteilijalle mitä tahtovat näillä esineillä. Hänen kehoonsa kohdistuu tekoja, joille hän on antanut täyden vapauden. Miten pitkälle ihminen on valmis menemään? Onko impulssi seuraavalle teolle affekti? Miten taiteilijan omakuva tai kehonkuva muokkautuu

teoksen edetessä? Performanssi tuo esiin affekteja, jotka varmasti vaikuttavat osittain tähän osallistavaan teokseen. Teoksessa eräs katsoja osoittaa Marinaa aseella päähän. Mitä tapahtuu muille katsojille tai taiteentekijälle, kun taiteilijaa osoitetaan aseella? Hetkeä ennen varsinaista tunnetta on vaikea pukea sanoiksi. Muotoutuuko tunnereaktio kehonkuvan ja affektin yhdistelmästä? Eri ihmisen kokemus tilanteesta voi olla yhtä hyvin kiihottuminen, huvittuminen, viha tai pelko. Kulttuurimme, ympäristömme ja minäkuvamme vaikuttaa siihen, mitä meissä tapahtuu. Kokemukseni perusteella voisi ajatella, että paikan päällä nähty teos affektoi eri tavalla, koska läsnä on paljon ihmisiä ja materiaa. Videon teos on jo jollain tapaa editoitu versio performanssista.

2.2 Affekti taiteen tulkitsijana

Affektiteoria taiteentutkimuksen osana on yleistynyt ja Katve-Kaisa Kontturi ja Teemu Taira (2007, 43-45.) kuvaavatkin affektien merkityksen nousun liittyvän siihen, että affektien suhteet ovat nousseet määrittelevämpään asemaan suhteessa rationaaliseen ja viestejä korostavaan puoleen. Tunnepitoinen viestintä esimerkiksi mediassa on omiaan lisäämään affektin merkitystä. Taiteen ideologinen tai poliittinen viesti ei olekaan ainoa tapa analysoida taidetta, vaan sitä voidaan tarkastella myös sen materiaalisuuden ja ruumiillisuuden kautta. (Kontturi & Taira 2007, 43-45.)

Nykytaiteen tulkinnassa affektiteorian merkitystä voidaan pitää luonnollisena jatkumona, koska taiteen tekemisen lähtökohdat ovat vuosisatojen aikana muuttuneet. Taidetta ei enää halutakaan välttämättä selittää. Materiaalin merkitys on korostunut ja laajentunut. Koska affektit liikkuvat materiaalin välillä tiedostamattamme, voimme vain käsitellä niiden aikaansaamia tunnetiloja ja sanallistamista affektoinnin seurauksena.

3 Kehonkuva, kokemus ja häpeä

Ei tää oo mikään kilpailu, mut silti mä haluan voittaa.

Häpeä on tunne, jonka affektit saavat meissä aikaan. Ihmiset kokevat häpeää ja muitakin tunteita meille opettujen normien, kokemusten ja havaintojen kautta. Reflektointi muiden ihmisten ja materiaalien kanssa on jatkuvaa ja kehittää meitä ihmisinä. Eeva Anttila toteaa *Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa* -artikkelissaan seuraavasti:

Tietoisuuden kehittymistä ja rakennetta pohtiessa eräänä tavoitteena on ymmärtää, kuinka subjektiivinen kokemus syntyy elävässä olennossa. Kehollisuus tuottaa ihmiselle perspektiivin, josta käsin hän havaitsee maailman. Keholliset kokemukset luovat perustan ihmisen käsitykselle itsestään ja ympäristöstään. (Anttila 2017)

Opimme ja havainnoimme maailmaa kehon kautta. Samaistumme ihmisiin, tekoihin ja tunteisiin. Heijastamme omaa kehonkuvaamme siihen, miten maailmaa katsomme ja mitä taideteoksen äärellä tunnemme. Sille pohjalle kimpoilevat affektit, jotka tiedostamattamme liitämme tai olemme liittämättä itseemme kokemuksiemme perusteella. Kehonkuva rakentuu geeniperimän ja ympäristön vaikutuksista. Yleinen kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmapiiri, asenteet ja ihanteet vaikuttavat siihen, miten näemme itsemme suhteessa muihin.

Omasta elämästäni muistan epävarmuuden vuoksi elämättä jääneet hetket ja tilanteet, keskustelut ja lähestymiset. Muistan, kuinka yläasteella en uskaltanut puhua ollenkaan, koska häpesin ärrävikaani ja vinoja hampaitani. Edelleen aina välillä hävettää, vaikka tiedän sen olevan turhaa. Teoksessani *Therapy sessions* jaan irrallisia lauseita elämästäni - kuin terapiassa. Kuvaan siinä suutani ja tätä epävarmuuttani omasta kehostani.

Videoteoksessa *Therapy sessions* (kuva 2) on rajattu näyttämään vain puhujan suu. Suun ilmeistä ja liikkeistä tulee tällöin korostetun tärkeitä. Vaikka

suu on väline, jonka kautta ajatukset tuodaan muidenkin ihmisten tietoon, niin siitä tulee myös kehollinen objekti. Tämä kehollisuus vaikuttaa kerrotun asian vastaanottamisen analysointiin.

Kuva 2. Still-kuva videoteoksesta *Therapy sessions*

Videoissa sanottujen lauseiden rakenne on tehty niin, että ne voidaan ajatella tarkoittavan monia eri asioita. Katsoja voi liittää kuulemansa helpommin omaan elämäänsä tai kokemukseensa. Lauseet ovat tavallaan irrallisia. Irrallisten lauseiden prosessointi katsojassa voi hämmentää ja toisaalta huvittaa, ehkä tuoda mieleen omia muistoja tai hetkiä, joita on kokenut ja johon lauseet voisi yhdistää.

3.1 Omien muistojen ja kokemusten merkitys teoksissani

Muistot ovat jollain tavalla merkityksellisiä hetkiä tai tilanteita, harvoin totuuksia. Muistoihin sekoittuu usein tunteita tai ajan glorifiointia. Tuomikoski kirjoittaa muistin pohjautuvan aistihavaintoihin, jotka vertautuvat päässämme aikaisemmin oppimaamme ja muistamaamme. Tietoinen havainto muodostuu lukemattomista aistihavainnoista. Elämänkokemus ja aikaisemmat muistijälkemme vaikuttavat siihen, miten koemme uuden havainnon. Se selittää miksi eri ihmiset muistavat tilanteista erilaisia asioita. (Tuomikoski, 1987, 106) Tässä voisi soveltaa myös affektiteoriaa, koska sen mukaan eri ihmisten välillä siirtyvät ja kiinnittyvät erilaiset affektit. Muistot ja muisti myös rakentavat minäkuvaa.

Kun yhdistän teoksissani abstraktin tai hyvin pelkistetyn kuvauksen jostakin koetusta tilanteesta ja nimeän sen tilanteessa tapahtuneen asian tai koetun hetken mukaan, niin teoksesta tulee helposti jollain tapaa humoristinen. Kuvan ja tarinan suora yhteys ei välttämättä heti avaudu katsojalle. Hauras, ehkä jopa melankolinen hetki kuvitettuna voikin luoda mielikuvan, joka on jollain tapaa viihdyttävä, ei surullinen, ei vakava, vaan leikillinen ja naurettava. Pysin teoksissani korostamaan tätä mielikuvien ristiriitaa. Ikään kuin eläisin hetkiä uudestaan jonkun toisen näkövinkkelin kautta. Voiko taide siis parhaimmillaan muuttaa käsitystämme maailmasta tai itsestämme?

3.2 Muistojen ja unien sekoittuminen

Voiko muistoja muuttaa tai vaihtaa? Muistan kun juoksin narisevia portaita mummolan vintille, muistin ulkoa kaikki sienilajit seinille kiinnitetyistä julisteista. Siellä tuoksui mummola. Sen muiston väri on umbra. Muistoissani nuo puiset portaat olivat varmaankin 70-luvulla päällystetty umbran värisellä muovimatolla ja seinät oli maalattu sinapin keltaisiksi. Kun kysyin äidiltäni, olivatko mummolan lattiat todella tuon väriset, hän vastasi siellä olleen vaaleansiniset portaat ja vihreät seinät. Olen hämmentynyt: olenko synnyttänyt tuon muiston itselleni jollakin tapaa keinotekoisesti? Onko tuo umbra mielessäni sekoittunutkin johonkin siellä koettuun affektiin tai tunteeseen vai oliko joku julisteen sienistä niin mieleenpainuva, että se värjäsi koko tilan olemuksellaan?

Taiteellisessa opinnäytetyössäni käsittelin unien ja todellisuuden sekoittumista. Teoskokonaisuus *Ohuiden viipaleiden tarjoiluehdotus* pohjautui osaksi uneeni, jossa tein paloittelusurman. Vaikka tiesin sen olleen unta, koin valtavaa syyllisyyttä pitkään sen jälkeen. Noin kuukauden kuluttua tästä unesta poliisi ajoi ohitseni ja olin täysin vakuuttunut, että jään siinä hetkessä kiinni tästä surmaamisesta. Kokemus oli hyvin fyysinen ja hämmentävä. Oli mielenkiintoista huomata kuinka kannoin kehossani tuota näkemääni unta kuin todellista tekoa tai muistoa teosta.

Monet teosteni aiheista ja käsiteltävistä kokonaisuuksista liittyvät omaan elämäni, muistoihin ja havaintoihini. Voinko työstää muistoani suuntaan, joka siitä on puuttunut? Voiko alitajuntani tehdä työtä, johon tietoisesti pyrin? Kun mietin mitä minä muistan, mietin myös mitä kehoni muistaa ja kuinka kehoni on reagoinut. Autonomisen hermoston aktivaatio saa aikaan fyysisen reaktion kehossamme ilman suostumustamme. Affektiteoria ja sen avulla taiteen tutkiminen osuu minulla juuri tähän hetkeen. Keholliseen tuntemukseen ennen mielen analysointia ja opittua tunnereaktiota. Minulle affekti on tämä autenttinen tiedostamaton tila ennen kuin sanallistamme sen joksikin tunteeksi.

4 Teokseni ja affekti

On vaikea olla alasti. Kerrostan päälleni vaatteita, meikkejä, koruja, lisää kerroksia. On helpompi olla. Hyvinä päivinä voin maalata tai muovata jotakin paljasta. Ehkä vain värejä tai viivan. Se tuntuu rohkealta

Käytän laajasti eri materiaaleja ja taiteen tekniikoita. Kokeilen mielelläni uutta, yhdistelen, tunnustelen, arvioin. Koen, että minulle luontaisinta on valita vapaasti ja varioiden eri materiaaleja ja työskentelytapoja. Yhdistän teoksissani eri materiaaleja, kuten lasia tai keramiikkaa tekstiiliin. Sekä materiaalien erilaisuus, että samankaltaisuus kiehtoo ja niiden yhdisteleminen tuntuu leikiltä. Kevyen kankaan ja painavan keramiikan yhdistelmä tuo teokseen toivottua epätasapainoa.

Maalauksissa minua kiehtovat kerroksellisuus ja samaan aikaan läpinäkyvyys. Maalausten pohjiksi on ollut siis viime aikoina luonnollista valita canvaspohjien lisäksi läpinäkyvä akryylimuovilevy, jonka kanssa voi helpommin leikitellä kerroksilla tai tyhjällä tilalla. Jätän maalauksiin aukkoja, jotka ovat kuin kurkistusreikiä tai onkaloita toiseen ulottuvuuteen. Muistoihin ehkä. Levyjä voi asetella peräkkäin, lomittain tai vierekkäin, jolloin niiden kerroksellisuus ja läpinäkyvyys tulee esiin uudella tavalla. Akryylimuoville maalaaminen on täysin erilaista, kuin kankaalle maalaaminen. Se toimii ikään kuin käänteisesti. Se mitä maalaan ensimmäisenä, näkyy lopputuloksessa päällimmäisenä.

4.1 Affekti prosessin eteenpäin viejänä

Taiteellista työskentelyäni ohjaa vahvasti prosessi. Suunnittelen etukäteen aiheita, jäsentelen ajatuksiani, mutta mitään lukkoon lyötyä suunnitelmaa en halua tehdä. Haluan itse maalaus- tai muovausprosessin vievän teosta omaan suuntaansa. Annan tälle ajatus- ja tekoprosessille mahdollisuuden tuoda teokseen uusia ulottuvuuksia ja kasvaa prosessin aikana. Mikään idea tai ajatus ei ole valmis vaan tarvitsee itse prosessia kasvaakseen ja kehittyäkseen.

Teen jatkuvasti päätöksiä teoksia tehdessäni. Tietoisia ja tiedostamattomia. Sattuma ohjaa työskentelyä osittain, mutta affektoidun helposti havainnosta, tekoprosessista tai pidempään mietityttäneestä aiheesta. Jos ajatellaan materiaalien välillä olevan affekteja, on täysin välttämätöntä, että ne vaikuttavat myös teoksen työstämisvaiheessa. Eri materiaalien välistä vuoropuhelua kuulee helpommin, jos pysähtyy hetkeksi, katselee ja tutkiskelee. Eri materiaalit keskustelevat keskenään eri tavalla ja tuovat toisistaan esiin, erilaisia puolia, potentiaaleja ja mahdollisuuksia.

4.2 Valintana värit

Mustana päivänä maalaan kaikki värit

Väreillä on iso merkitys teoksissani. Värit pursuilevat teoksiini väkisin ja annan niille vapauden tapahtua. Olen yrittänyt vaihtaa väripalettia, yrittänyt tehdä teoksia vain yhdellä värillä tai jotenkin muuten rajoittaa värien käyttöäni, mutta se tuntuu hyvin teennäiseltä, pakottavalta ja rajoittavalta. Värien käyttö teoksissani pursuaa jostain, mutta tietoista se ei ainakaan aluksi ole. Tiedostan, että jonkun värin lisääminen teokseen tuo tarpeen lisätä siihen jotakin muutakin, jotta teos löytää sille sopivan tasapainon.

Teemu Mäki (2007, 21) kirjoittaa tasapainosta seuraavasti: ”Tasapaino on rakenteen johdonmukaisuutta, kokonaisuuden eheyttä ja rauhaa.” Koen taiteilijana kuitenkin halua rikkoa tällaisen ulkoapäin rakennetun tasapainon teorian. ”Voihan maalari esimerkiksi maalata taulun, jonka aihe tai taiteilijan tarkoittama kommentti aiheesta vaatii muodon johdonmukaisuuden ja tasapainon ihanteista luopumista.” (Mäki, 2007, 21) Se miten valitsen värit tai rinnastan niitä, on minulle jollain tapaa intuitiivista. Useimmiten tiedän tarkkaan, minkä värin valitsen seuraavaksi ja mitä teos tarvitsee. Teosprosessissa affektiteoria voisi selittää tuota teoksen ja taiteilijan välistä vuorovaikutusta. Teoksissani on tärkeää visuaalisuus ja että se jotenkin myös miellyttää itseäni.

4.3 Vimma ja intensiteetti

Käytän maalauksissani akryylimaaleja, öljypastelleja tai kuivapastelleja, pigmenttejä ja öljyvärejä. Minulle on helpompaa käyttää maaleja tai värejä, jotka kuivuvat nopeasti. Työskentelen vimmaisesti, kun työskentelen. En tykkää pitää taukoja tai miettiä kesken prosessin kovinkaan kauaa. Yleensä teokset syntyvät niin sanotusti samoilla höyryillä. Uppoudun niihin todella syvälle ja on vaikea välillä lopettaa tai pitää taukoa. Isommat teokset tietenkin vaativat enemmän tarkastelua, kerroksia ja työstöä, eikä niitä ole mahdollisuutta tehdä kerralla valmiiksi. Huomaan itsessäni vaikeuden tarttua kesken jääneisiin teoksiin uudestaan. Minulle siis sopii parhaiten aikatauluttamaton työtahti. Saatan työskennellä vuorokauden tai kokonaisen viikonlopun taukoamatta.

Aloitettuja keskeneräisiä teoksia voin paremmin jatkaa tietyn ajan jälkeen uudestaan. Seuraava päivä tai sama viikko voi olla liian aikaista. Jos en saa teosta valmiiksi, niin koen sen heti sellaisenaan keskeneräisenä täysin epäonnistuneeksi ja mahdottomaksi jatkaa myöhemmin. Tällöin seuraavana päivänä jatkaminen tarkoittaa sitä, että aloitan kuitenkin maalaamalla teoksen päälle uudestaan. Kun tiedostan tämän, on helpompi laittaa keskeneräiset teokset odottamaan näkymättömissä. Muutaman viikon päästä viikon niihin palatessani huomaan, että niissä onkin paljon hyvää ja kiinnostavaa. Näen kirkkaammin sen mitä olen tehnyt. Kirkkaammin näkeminen on vaikeaa silloin kun on uppoutunut prosessiin. Siirrän mielestäni valmiit teokset niin, että näen ne koko ajan ja tarkastelen niitä. Usein teosten kokonainen luonne paljastuu minulle pikkuhiljaa.

Liikkuvatko affektit prosessin aikana hitaammin tai onko niiden aikaansaamiin tunteisiin tai reaktioihin vain pidempi vaste? Koska kokemuksemme ja aikaisemmat havaintomme vaikuttavat siihen, miten materia meihin affektoi, niin ajalla on tässä suuri merkitys. Sama teos voi vaikuttaa meihin eri tavalla eri aikoina, koska ruumis on muuttuvainen. Havainnot ympäristöstä

muokkaavat jatkuvasti ymmärrystä ja kokemuspohjaa elämästä. Lyhyenkin ajan aikana saamme teoksesta erilaisia tuntemuksia ja ajatusketjuja.

Teosten nimeäminen on minulle oivaltavaa ja joskus ohjailevaakin. Yleensä en halua, että nimet paljastavat liikaa sitä mitä itse olen ajatellut, sillä lopulta se on minulle samantekevää mitä itse niistä ajattelen. Rikkaampaa on se, että ihmiset löytävät niistä jotain itseään miellyttävää, huumoria, toivoa, samaistumispintaa, ehkä jotakin uutta.

Affekti edeltää teoksen nimeämistä tai tulkintaa. Nimeäminen syntyy teoksen ja taiteilijan kommunikaation seurauksena. Taiteellinen opinnäytetyöni käsittelee kehollisuuden, muistojen, unien, kokemusten ja mielikuvien päällekkäisyyksiä. Unen vaikutusta todellisuuteen ja kehollisuuden kerroksien kliinistä tutkimista. Nimesin teoskokonaisuuden seuraavasti: *Ohuiden viipaleiden tarjoiluehdotus*. (Kuva 3.) Teoksen taustalla nähty uni paloittelusurmasta ja sen todentuntuisuus vaikuttivat minuun teoksen edetessä. Nimeämisen kautta halusin tuoda esiin oman tarjoiluehdotukseni. Mielestäni tällaisen ajatusketjun syntyminen ja muodostuminen, on kiinni siitä mitä olen ajatellut teoksen olevan, mitä siihen prosessin kautta on syntynyt ja millaiset asiat siinä itseäni affektoi. Kirjoitin seuraavan tekstin kokemuksestani.

Kalvon toisella puolella verinen löyly. Kalvolla, katsahdus kuhisevaan kasaan. Sihinää. Kuhina käy vaikka olet paloitetuna. Pieniin osiin, jo toisiinsa sopimattomiin. Todisteen pudotin kirjekuoressa sinne minne pyysit. Kahdeksan askelta oikealle ja kaksi askelta pohjoiseen. Perille se ei mennyt koskaan. Kirje ei maatunut niin kuin sinä. Raadon tuoksu lepatti hiuksissani vielä pitkään. Ei kiinnijäämisen mahdollisuutta. Kalvolla puhdasta kultaa. Toisella puolella rapistuva haiseva maailma.

Kuva 3. Osa installaatiosta *Ohuiden viipaleiden tarjoiluehdotus*.

5 Affektien välttämättömyys

Pyrin tässä opinnäytetyössä avaamaan oman työskentelyni prosesseja ja tulkitsemaan sitä affektiteorian kautta. Affektin käsite on muotoutunut selkeämmäksi ja sen avaama informaatio taiteen tulkitsemisessa tai tutkimisessa tuntuu välttämättömältä. Omat teokseni saattavat olla poliittisia, kantaaottavia tai ideologisia, mutta en ensisijaisesti toivo niitä tulkittavan niiden asioiden kautta. Affektiteoria tuo teosten tulkintaan yksilöllisyyttä sekä monisyisiä vaihtoehtoja taiteen informaatiosta ja tiedosta.

On kiinnostava huomata, miten tämän opinnäytetyön kirjoittaminen on vaikuttanut omaan työskentelyyni. Ajattelen omaa taiteellista prosessiani enemmän ja enemmän affektin kautta. Sovellan teoriaa tilalliseen sommitteluun, mittasuhteisiin ja teosten ripustukseen. Materiaalien välillä on todellakin olemassa suhde. Jännite, jota pystyy muuttamaan teoksia siirtämällä, kääntämällä, poistamalla tai lisäämällä. Samoista materiaaleista voi syntyä täysin erilainen kokonaisuus eri ihmisten työstämänä tai erilaiseen tilaan installoituina. Katsoja määrittää oman suhteensa teokseen ja teos katsojaan.

Koen, että nykytaiteessa päämäärättömyys ja keskeneräisyys voivat olla tavoiteltaviakin lopputuloksia ja niiden tärkein anti voi olla itse prosessi. Tekemisen ei tarvitse johtaa mihinkään, sen ei tarvitse synnyttää mitään. Prosessi voi olla jatkuvaa ja liikkeessä, se voi viedä teokseen tai se voi viedä sen lähelle. Tekeminen, ajattelemisen ja affektoituminen ovat taiteen tekemisen prosessissa yhtä tärkeitä kuin itse teoksen synty.

Taideteos kertoo jotakin taiteilijasta, mutta myös katsojasta tai kokijasta. Taideteos muuttuu usein myös tekijänsä mielessä. Ajan vaikutus affektiteoriaan ja sen myötä teosten tulkintaan on kiinnostavaa. Jatkossa olisi mielekästä viedä tätä ajan ja materian välistä suhdetta pidemmälle ja pohtia kuinka merkittäviä eroja teoksen tulkintoihin syntyy ajan kuluessa affektiteorian viitekehyksessä.

Lähteet

Abramović, M. 1974. Rythm O. Studio Morra. Napoli

Anttila, E. 2017. Ihmis- ja oppimiskäsitykset taideopetuksessa. Viitattu 12.1.2022 <https://disco.teak.fi/anttila/6-3-kehollinen-tieto/>

Bernadac, M. 1996. Louise Bourgeois. Pariisi.

Erävaara, T. 2011. Intohimona omakuvat. Teoksessa I. Tanskanen (toim.) Omakuva on jokaisen kuva. Turku.

Kontturi, K.-K & Taira, T. 2007. Affekti: Käsitteen säikeet, keskustelun lonkerot, Niin & näin 2/2007, 43–45. Saatavilla http://www.academia.edu/2464437/Affekti_Kasitteen_saikeet_keskustelun_lonkerot

Mäki, T. 2007, Taiteen asetelmissa, tutkimus kannanottoja tutkimukseen taiteilijan työssä. Turun ammattikorkeakoulu. Turku.

Niemelä, E. 2015. Ruumis, affekti ja tulemisen prosessi. Pro gradu -tutkielma. Taidehistoria Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turun yliopisto. Viitattu 14.11.2021 <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/117671/niemela2015gradu.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Rinne, J. Kajander, A. & Haanpää, R. 2020. Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos.

Tuomikoski, P. 1987. Taide ja ihminen. Helsinki